ISSN -2583-147X(P), Vol.- 8, Issue No. IV, July 2022
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ଆଲୋଚକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ 'ସବୁଜ'

ବିକେଶ ସାହୁ

ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଜୀବନ, ଜିଜ୍ଞାସା, କଳା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଦର୍ଶଗତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରତିଫଳନ ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥାଏ । ସମୟ ସହ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସଭ୍ୟତା, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମାନସିକତା ଏକ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳପିଣ୍ଡ ଭାବେ ପିଢ଼ି ପରେ ପିଢ଼ି ତାକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖେ । ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଏକ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଗତି ସବୁବେଳେ ଏହାର ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ରାଜନୈତିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ଓ ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିଜକୁ ଠିଆ କରାଏ । ତା'ର ବଦଳୁଥିବା ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଆଦର୍ଶ ହୁଏ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତରାତ୍ମା । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଲମ୍ବିତ ପ୍ରବାହରେ 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ'ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ମଧ୍ୟ ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ସୂଚନାଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚକ ଓ ଇତିହାସକାରମାନେ ୧୯୨୧ରୁ ୧୯୩୫ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ଧାରାର ସୀମା ନିର୍ଣ୍ଣୟକରି ଏହି ସମୟଖଣ୍ଡକୁ 'ସବୁଜ ଯୁଗ', 'ସବୁଜ ଯୁଗାଭାଷ', 'ସବୁଜ ଚେତନା', 'ସବୁଜ ଧାରା' ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଭାବେ ନିଜର ମତ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ନେଇ ଯେତେସବୁ ଆଲୋଚନା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ, କୌଣସିଟିରେ ଉକ୍ତ ବିଷୟକୁ ନେଇ ଏକ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ମତ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲାଭଳି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଏକ ବିଡମ୍ବନା । ତେବେ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ପୂର୍ବାଲୋଚିତ ସମସ୍ତ ଆଲୋଚନାର ସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ଉପସ୍ଥାପନା ସହ ସ୍ୱକୀୟ ବିଚାରବୋଧର ଉପସ୍ଥାପନା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରାଗଲା । ସୂଚନାଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର କବି କିମ୍ବା ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ନେଇ କୌଣସି ଉପସ୍ଥାପନା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯିବ ନାହିଁ, ବରଂ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ମତାନୈକ୍ୟର ଉପସ୍ଥାପନା ସହ ଏକ ସୁକ୍ଷମ ସମାଧାନ ନିମନ୍ତେ । ତେଣୁ ଆଲୋଚ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଲୋଚନାଟିକୁ ଗତିଶୀଳ କରାଯିବାର ପ୍ରଯତ୍ନ କରାଯାଇଛି ।

ଆଲୋଚନାର ସୁବିଧା ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମୁଦାୟ ଅଲୋଚନାକୁ ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଗତିଶୀଳ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଆଧାରିତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକ ଆଧାରିତ ଆଲୋଚନା ସ୍ଥାନିତ ହେବାବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସକାରମାନଙ୍କର ମତକୁ ଆଧାର କରି ଏହାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଛି । ଅନୁରୂପ ଭାବେ ଅନ୍ତିମ ବା ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନିତ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଆଧାରିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ସ୍ଥାନିତ ଆଲେଖ୍ୟ ଆଧାରରେ ଏ ସମ୍ପର୍କିତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ବିଚାର କରାଯାଇଛି ।

॥ ୨ ॥

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ହାତଗଣତି ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ ମୁରାରୀମୋହନ ଜେନାଙ୍କ 'ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ' (୧୯୫୫) ଶୀର୍ଷକ ପୁସ୍ତକ । ଯଦିଓ ଏହି ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶନ ପୂର୍ବରୁ କିଛି ପତ୍ରିକାରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଲୋଚନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଲୋଚିତ, କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ସେତେ ବଳିଷ୍ଠ ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଆଲୋଚକ ମୁରାରୀମୋହନ ଜେନା ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ" ସବୁଜ ଯୁଗ କାହିଁକି ?" ଶୀର୍ଷକ ଏକ ପରିଚ୍ଛେଦ ସ୍ଥାନିତ କରିବା ସହ ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ସବୁଜ ଯୁଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ବିଷୟ ହେଉଛି, ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକର ଶୀର୍ଷକ ସେ ସବୁଜଯୁଗ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନାର ପ୍ରତି ଛତ୍ରେ ବିରୋଧାଭାଷର ସ୍ୱର ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରିହୋଇ ପଡ଼େ । ଏକ ବହିଂଆଗତ ସଂସ୍କୃତି ବା ସାହିତ୍ୟ ଚେତନା ଭାବେ ସେ ଆଲୋଚନାର ଅନେକତ୍ର ଏହାକୁ ଆକ୍ଷେପ କରିଛନ୍ତି । ଆଲୋଚନାର ଅଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହାର ଆଭାଷ ଆମେ ପାଇପାରିବା । ଯଥା– "ସବୁଜ ଯୁଗ ବା ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ମଞ୍ଜି ଏ ମାଟିର ନିଜସ୍ୱ ନୁହେଁ । ମଞ୍ଜିଟି

ପରଦେଶୀ ଯଦିଓ, ତଥାପି ଏ ଦେଶର ଦେଶୀୟ ପାଣି ପବନର ଚାଟୁଳ ସ୍ନେହ ସରାଗରେ ଉପରକୁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠିଲା । ସେତେବେଳକାର ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଞ୍ଚଜଣ ମାଳି ଏ ଦେଶ ସାହିତ୍ୟ ବଗିଚାରେ କଲିକତି ମଞ୍ଜି ପୋତି ତାର ଫୁଲର ଗନ୍ଧ, ଫଳର ସ୍ୱାଦକୁ ଏ ଦେଶର ନରନାରୀଙ୍କୁ ସୁଙ୍ଘାଇବାର ଓ ଚଖାଇବାର ପ୍ରୟାସରେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗୀନ୍ ମାତାଲ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ତାହା ଏବେ ଭାବି ବସିଲେ ନିଜକୁ ମାତାଲ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ମାତାଲ ହେବାର ମତଲବ୍ ହେଉଛୁ ଯେ, ସେ ପାଞ୍ଚଜଣ ମାଳି ନିଜ ମାଟିର ମଞ୍ଜି ନିଜ କ୍ଷେତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ନିଜ ଆମାରରେ ଥାଉ ଥାଉ ପରଦେଶୀ ମଞ୍ଜି ପ୍ରତି ଲୋଭ ଦଳେଇ ସେ ମଞ୍ଜିକୁ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା ସୁବିଧାରେ ଗୋଟେଇ ଆଣି ଏ ମଧ୍ୟରେ ପୋତିଲେ କାହିଁକି ?" (ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ - ମୁରାରୀମୋହନ ଜେନା । ପୃ ୧-୨) କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଏ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନଟି ହିଁ ସୂଚେଇ ଦିଏ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ସାଧକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମାନସିକତା ଓ ଗ୍ରହଣଶୀଳତାକେତେ ! ସେହିପରି କବି ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟ ବାଜି ରାଉତ କବିତାଗ୍ରନ୍ଥର ସବୁଜ ବିରୋଧୀ କବିତାର (ଆରେ ପଳାୟନ ପନ୍ଥୀ..) ଅଂଶକୁ ଆଧାର କରି ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଭାବ, ସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ସୂଚନା ଓ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଗତିଧାରା ସମ୍ପର୍କିତ ଅବଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଯାହା ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବିତ ଏକ ଦୁର୍ବଳ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ନିପୀଡୀତ ସାହିତ୍ୟ ଧାରା ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେବାରେ ପକ୍ଷ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନାରେ ଅନେକତ୍ର ସେ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପରିପନ୍ଥୀ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆଲୋଚନାରେ ସେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର କିଛି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି । ଯହିଁରେ ସେ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଅବଦାନ (ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶନ, ଗଦ୍ୟ ଲେଖାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ନୂତନ ଲେଖକଙ୍କ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ଆଦି)କୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ବିଫଳତା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଯାହା ମତ ଦିଅନ୍ତି ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ମନେ ହୁଏ । ତାଙ୍କ ମତରେ– "ସବୁଜଯୁଗ କାହିଁକି ? ଶିରୋନାମାରେ ବିଶେଷ ଭାବେ ନିନ୍ଦା ଓ ଘୃଣା କରଯାଇଛି ? ଏଠାରେ ମୁଁ ପରିଷ୍କାର ରୂପେ କହି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ସବୁଜ ପନ୍ଥୀଙ୍କର ଭାଷାଗତ ଦୁର୍ବଳତା, ପଳାୟନବାଦୀତା, ଅସ୍ପଷ୍ଟତା, କାମଳ ପ୍ରେମର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ପ୍ରଭୃତି ବଳିଷ୍ଠ ଦୋଷଗୁଡିକ ଏପରି ଭାବେ ଜୀବନ୍ତ ଓ ଜଳ ଜଳ ହୋଇଉଠିଛି ଯେ, ଏମାନଙ୍କ ଯାହାକିଛି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥାଉନା କାହିଁକି ତାକୁ ଘୋଡାଇ ପକାଇଛି ଓ ଏମାନଙ୍କର ୧୪ ବର୍ଷର କର୍ମମୟ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଜୀଅନ୍ତା ସମାଧି ଦେବା ପାଇଁ ଆଗଭର ହୋଇଛି ।"(ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ-ମୁରାରୀମୋହନ ଜେନା । ପୃ ୩୯) ତେବେ ଆଲୋଚନାର ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଥିବା ଏ ମତରୁ ହିଁ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ନିହିତ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିଭୁଦତ୍ତ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ 'ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ ସମୀକ୍ଷା' (୧୯୬୪) ପୁସ୍ତକରେ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ନିଜର ମତ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ସହ ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିବେଶ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ସେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଯୁଗ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ପାଇଁ ନିଜର ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ– "ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ପରିବେଶ ଓ ପରିସର ଏତେ ସୀମିତ ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସେ ଏହାକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଦେବା ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ; ବରଂ ଏହାକୁ ଏକ 'ଉପଯୁଗ' ବୋଲି ନାମିତ କରାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଯଦି କେହି ଯଥାର୍ଥରେ ସମୟ ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନଦେଇ ଏହାର ନୂତନତ୍ୱ ଓ ସାହିତ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ମୌଳିକ-ସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏହାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯୁଗ ବୋଲି କହିବାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଓ ସାରବତ୍ତା ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ରହିବ ନାହିଁ ।' (ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ କାବ୍ୟସଞ୍ଚୟନ ସମୀକ୍ଷା - ବିଭୁଦତ୍ତମିଶ୍ର- ପୃ-୫) ଯଦିଓ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟାପକ ଆଲୋଚନା ସେ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକରେ କରି ନାହାନ୍ତି; ତଥାପି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ କ୍ରିୟାଶୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ସହଜଲବ୍ଧ ।

୧୯୭୦ ମସିହାରେ ମୁରାରି ମୋହନ ଜେନାଙ୍କ 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ 'ସବୁଜ ଯୁଗ' ଶୀର୍ଷକ ଏକ ପୁସ୍ତକ ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ କୌଣସି ନୂତନତା ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଲୋଚକଙ୍କ ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶିତ 'ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ' ଶୀର୍ଷକ ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକର ଏହା ବାମନ ରୂପ ମାତ୍ର । ଏହି ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆଲୋଚକ 'ସବୁଜ ଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ'ରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ତିମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଅର୍ଥାତ କବିତା ବିଚାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଗ୍ରନ୍ଥଟିର ଶୀର୍ଷକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ତେଣୁ ଏହାର ପୁନଃ ଆଲୋଚନାର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ଥିଲା ଭଳି ଅନୁଭବ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚକ ନତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥିଙ୍କ 'ସବୁଜରୁ ସାଂପ୍ରତିକ'(୧୯୭୯) ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଦାବିଦାର । ଯଦିଓ

ଆଲୋଚକଙ୍କ କଳା ବିଭୂଷଣ ଉପାଧି ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିବନ୍ଧ, ତଥାପି ଏହି ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକରେ ଆଲୋଚକଙ୍କ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଉକ୍ତ ଅଲୋଚନାକୁ ନୂତନ ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆଲୋଚକ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିଜର ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଅଭିମତ ସହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିଜର ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଗ୍ରନ୍ଥ ଆରମ୍ଭରେ ସେ 'ସବୁଜ ଏକ ଯୁଗ ନା ଯୁଗଭାସ ?' ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ମତ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ମନେହୁଏ । ଯଥା – ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ମୋ ମନରେ ସ୍ୱତଃ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍‌ଥାପିତ– "ସବୁଜ କ'ଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗ ? ନା ଏକ ଯୁଗଭାସ ?" ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚଜଣ ତରୁଣ ଛାତ୍ର କଲେଜରେ ପାଠ ପଢିଲା ବେଳେ ବନ୍ଧୁତା ସୂତ୍ରରେ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପୁଣି ତନିଜଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ କବି ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ହୁଏତ ରୁଚିଗତ କିଛି ମନର ମେଳ ଥିଲ । ସେମାନେ ଏକାଠି ବସି ଦେଶ ବିଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଛାତ୍ର ସୁଲଭ ମନ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ନେଇ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ମାସ ଦୁଇଟି ବର୍ଷ (୧୯୨୧-୨୩) ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସହାବସ୍ଥାନ, ତା'ପରେ ଅନ୍ନଦା ଶଙ୍କର ବି.ଏ. ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପାଟଣା ଚାଲିଗଲେ, ଅଥଚ ସେ ଥିଲେ ଏ ବନ୍ଧୁତାର ମୁଖ୍ୟ ସୂତ୍ରଧର । ସେଇ ବର୍ଷ ଶରଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପାଟଣା କଲେଜ ଆସିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ତିନିଜଣ ବନ୍ଧୁ କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ, ହରିହର ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ କଟକର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ହିଁ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ୧୯୨୨-୨୬, ଏହିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ନଦା ଶଙ୍କରଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆଗମନ ଓ ନିଷ୍କ୍ରମଣ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସାଧନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ । ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର ହାତଗଣତି ବାର ତେରଟି କବିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ସର୍ବମୋଟ ବାଇଶିଟି, ଗଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ଏବଂ 'ବାସନ୍ତୀ' ଉପନ୍ୟାସରେ ତିନୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦ । ଏହାପରେ ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର ବୋଧହୁ ଏସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରଭୁତ ସିଦ୍ଧିର ମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଯେପରି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ, ତାଙ୍କ ଚେତନାରେ ସେହିପରି ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୨୦ରୁ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୯୩୨ – ୩୩ ବେଳକୁ ତାହା ଭିନ୍ନ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ କାବ୍ୟ ଜଗତରୁ ଗଦ୍ୟର ଧୂସର ରାସ୍ତାକୁ ପଳାୟନ କରି ନାହାନ୍ତି ସତ; କିନ୍ତୁ ୧୯୩୨-୩୩ ପରେ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ ପ୍ରୟାସରେ ବହୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ସବୁଜ କବିତା' (୧୯୩୧) ଠାରୁ 'କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ' (୧୯୪୩) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଏହି କାବ୍ୟମାନସର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ଶ୍ରୀହରହର ଓ ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କବିତା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ-ଉଭୟ ଗୁଣାତ୍ମକ ଓ ପରିମାଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ । ସମସାମୟିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକା 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ', 'ମୁକୁର', ସହକାର ଓ ସେମାନଙ୍କ ହାତଲେଖା ପତ୍ରିକା 'ଅବକାଶ', 'ଶକ୍ତିସାଧନା' ବା ପ୍ରକାଶିତ ମାସିକ ଯୁଗବୀଣା' (୧୯୩୩), ସବିତା (ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶିତ) ଏ ବନ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ସବୁଜ କବିତା'ରେ ଏ ଦୁଇଜଣ ସବୁଜ ବନ୍ଧୁଙ୍କ କବିତା ତାରୁଣ୍ୟର ସାମୟିକ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଭାବେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ । ସେମାନଙ୍କ କାବ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭ ମାତ୍ର ଅଛି; କିନ୍ତୁ ତାହା ବିକାଶ ଓ ପରିଣତିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ପାରି ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ସବୁଜ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ (୧୯୨୦-୩୨ ମଧ୍ୟରେ) ସୃଷ୍ଟିର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚୀପତ୍ର । ତେଣୁଏହା ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗର ସ୍ୱାକ୍ଷର ନା ଅନାଗତ ଯୁଗର ଏକ ମସୀଦୀପ୍ତ ସଂକେତ ମାତ୍ର?" (ସବୁଜରୁ ସାଂପ୍ରତିକ – ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ । ପୃ ୧-୨) ଏ ବିସ୍ତୃତ ଅଭିମତ ଉପସ୍ଥାପନାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ତାଙ୍କ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଚାରକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଏହା ଭିତରେ ଥିବା ସଂଶୟ ଓ ପ୍ରଶ୍ନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା । ଉପରୋକ୍ତ ଉଦ୍ଧୃତିରୁ ଆଲୋଚକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଯଦିଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ, ତଥାପି ସେ ଯେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଯୁଗ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ମତର ସପକ୍ଷରେ ନାହାନ୍ତି ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମିତ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆଲୋଚକ ପ୍ରାକ୍-ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିବେଶ, ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିବେଶ ସହ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ସୃଜନ ଆକଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ପାରଦର୍ଶିତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଡମ୍ବନାର ବିଷୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଏକ ଯୁଗ ନା ଯୁଗଭାସ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଭୂମିକା ଯେ ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ଏହା ପରେ ପରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ଧାରାକୁ କିଛିକାଂଶରେ ପୁସ୍ତକରେ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପରିକ୍ରମା' ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହା ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଏହାର ପ୍ରକାଶକାଳ ମଧ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ୧୯୮୪ ଓ ୧୯୮୫ ମସିହା । ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଆଲୋଚକ ସମୁଦାୟ ଦଶଗୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦର ଉପସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ ହେଁ ଚାରୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ହିଁ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ । କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ସାହିତ୍ୟିକା' ପୁସ୍ତକର 'ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ'

ପ୍ରବନ୍ଧର ଅଂଶ ଉପସ୍ଥାପନା ସହ ସେ ସବୁଜ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ, ଖଣ୍ଡ କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକକୁ ଆଧାରକରି ସେ ଆଲୋଚନାକୁ ଗତିଶୀଳ କରିଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ଥିବା ବ୍ୟାକୁଳତା ଓ ବିହ୍ୱଳତାକୁ ସେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ । ସେ ଯଦିଓ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବିତ ନୁହଁ ବୋଲି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନାହାନ୍ତି, ତଥାପି ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟକୁ ଉତ୍କଳମାଟି, ପାଣି ଓ ପବନ ସହ ଯୋଡି ଏହାର ଉତ୍କଳୀୟତା ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ନିଜର ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନ କରି କୁହନ୍ତି- "ସବୁଜ ଆବାହନ କଳ୍ପନା-ବିଳାସରେ ପରିସମାପ୍ତି ନୁହେଁ, ତାହାର ପ୍ରତି ଛତ୍ରରେ ବାସ୍ତବତାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସୁତୀବ୍ର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ, ପ୍ରତି ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣର ସ୍ପନ୍ଦନ ଶବ୍ଦାୟମାନ, ସବୁଜ କବିତା ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ, ଚିର ନୂତନ, ତେଣୁ ତାହାର ସଂଶୋଧନ ନାହିଁ ।" (ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପରିକ୍ରମା-ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ । ପୃ ୨୫) ଉକ୍ତ ମତ ହିଁ ପ୍ରମାଣିତ କରେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଉଦାରତା ଓ ଗ୍ରହଣଶୀଳତା । ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ପୁସ୍ତକରେ ସେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି, ସବୁଜ ଓ ଏହାର ପ୍ରକାଶନ ଉପରେ ବିଶେଷ ଆଲେଖ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ସବୁଜ କବି ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବିଚାରବୋଧ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ମନନୀୟତାର ପରିଚାୟକ । ଅନୁରୂପ ଭାବେ ସେ ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସମିତି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀର ସାହିତ୍ୟ ରଚନା ଉପରେ ଧାରଣା ଦେବା ସହ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ସହ ଏହାର ସମନ୍ୱୟ, 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା' ଶୀର୍ଷକ ସମୁଦାୟ ଚାରିଟି ଭାଗରେ ଆଲୋଚନା କରି ଏହାକୁ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହ ଯୋଡିଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ଅନେକ ଅଭିମତର ଉପସ୍ଥାପନା ସହ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଜାଗରଣ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ସୁରେଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ "ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ମେଷ ଓ ଉତ୍ତରଣ" ଓ ଆଲୋଚକ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀଙ୍କ ସବୁଜ ସାରଥି କବି ଅନ୍ନଦା ଶଙ୍କର : ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ନିର୍ବାସନ" ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସଂଲଗ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ସାମଗ୍ରିକ ଆଲୋଚନା ପରିଧିକୁ ଯଦି ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଏକ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଦିଗରେ ଏହା ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରୟାସ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ନ୍ୟାୟ ଦେବା ପାଇଁ ଆଲୋଚକ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଯେ ଆଲୋଚକ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଯୁଗ ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବା ମୋର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇନାହିଁ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚକ ନୀରବତା ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀର ସାହିତ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ସେ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ୱୟରେ ନିଜର ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ସେହିପରି ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦୁର୍ଗା ଚରଣ କୁଅଁରଙ୍କ 'କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ'(୧୯୮୮) ପୁସ୍ତକରେ ମଧ୍ୟ କିଛିକାଂଶରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଲୋଚନା ଓ ଅଭିମତ ସନ୍ନିହିତ । ସେ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ଅବଦାନ ରହିଥିବା କଥାକୁ ବିନା ପ୍ରତିବାଦରେ ଗ୍ରହଣ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ମତ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି- "ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ସବୁଜ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳ ଉତ୍ସ ଯେ ବଙ୍ଗଳାରେଏହା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟର ଅପଳାପ ହେବ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଆକାଶରେ ତା'ର ବର୍ଣ୍ଣଛଟା ପ୍ରକାଶକରି ଉଭେଇ ଯିବା ଭଳି ସବୁଜ କବିଗଣ ଅଳ୍ପକାଳ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର କାବ୍ୟକୁଞ୍ଜକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱର ଝଙ୍କାରରେ ମୁଖରିତ କରି ଗୋଷ୍ଠୀଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଯେ ଯାହାର ପଥ ଧରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ କବିତାର ଗୀତିମୟତା, ଲଳିତ ଶବ୍ଦ ବିନ୍ୟାସ, ଯୌବନର ଉଦ୍ଦାମତା ଓ ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ଧାରାକୁ ଯେ ବହୁ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।"(କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ- ଦୁର୍ଗା ଚରଣ କୁଅଁର । ପୃ ୧୬) ଅର୍ଥାତ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଯଦିଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ, ତଥାପି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶକ୍ରମରେ ଏହାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷିତ ।

॥ ୩ ॥

ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସକାରମାନେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଯାଇ ପାରିନାହାନ୍ତି । ସଂକ୍ଷେପରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିଜ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଯାହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରାଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ତେଣୁଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଓଡିଆ ଆଲୋଚକ ମଣ୍ଡଳରେ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷିତ କରିଥିବା ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଓ ଇତିହାସକାରମାନଙ୍କର ମତକୁ ଉପସ୍ଥାପନା କରାଗଲା । ଅବଶ୍ୟ ସୂଚନାଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେବଳ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଲୋଚନା ଗର୍ଭିତ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପୁସ୍ତକକୁ ସୁନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଯାହା

ଉକ୍ତ ଅଲୋଚନାକୁ ଆହୁରି ବଳିଷ୍ଠ କରିବା ସହିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ କିଛିକାଂଶରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ।

ଡ. ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ 'ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ'(୧୯୬୭)ରେ ଆଶାନୁରୂପ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସେ କରିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଏହା ଏକମାତ୍ର ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଯହିଁରେ ପ୍ରଥମକରି ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ଗରଭିଭୂତ ହୋଇଥିବା ମୋର ମନେହୁଏ । ତେବେ ସ ଯାହାବି ହେଉ ନ କାହିଁକି ! ଆଲୋଚକ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ କିଛିକାଂଶରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଜର ଅନୁରକ୍ତି ପ୍ରକାଶକରି ଏହାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଯଦିଓ ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି ମତର ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଯେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବିତ ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଚେତନା । ଯେଉଁଠି ଉତ୍କଳୀୟତାର ସ୍ଥାନ ଅତି ସ୍ୱଳ୍ପ ଓ ଦୁର୍ବଳ । ତଥାପି ସେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ନବୀନ ସମ୍ଭାବନାମାନଙ୍କୁ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରି କହିଛନ୍ତି – "ସବୁଜ ମାନେ ଓଡିଆ ଭାଷାରେ ନୂତନ ଛନ୍ଦ, ନୂତନ ସଙ୍ଗିତିକତା ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇଲେ, ଯାହା ଅଦ୍ୟକାଳର ବୈଦେଶିକ ଦ୍ୱେଷ ସତ୍ତ୍ୱେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡିଆ ଭାଷା ସହିତ ଯେ ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହୋଇଗଲାଣି, ତାହା ମଣିବାକୁ ହେବ । ସବୁଜ ମାନେ ପ୍ରେମ, ନାରୀ ଓ ଜୀବନ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର ଶୂନ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟିକ ଚିତାକଳ୍ପ ପରିବେଷିତ କଲେ, ସେ ସମସ୍ତ ଆଜି ସାଧାରଣ ଓଡିଆ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀର ମାନସିକ ଛାଞ୍ଚର ସ୍ୱୀକୃତ ଅଂଶ । ପୁଣି ସବୁଜ ମାନେ ହିଁ ଓଡିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଥମ କରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।" (ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ- ମାୟାଧର ମାନସିଂହ । ପୃ ୩୭) ଅବଶ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କ ଇତିହାସରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଯୁଗ ଭାବେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାୟତଃ ସ୍ଥାନରେ ସେ କେବଳ 'ସବୁଜ', 'ସବୁଜ ମାନେ', 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ' ଆଦିର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଲୋଚକ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ 'ଆଧୁନିକ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ'(୧୯୬୮)ରେ ସବୁଜ ସମ୍ପର୍କିତ ସମ୍ୟକ ଆଲୋଚନା କରିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ । ସେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ସାଧକମାନଙ୍କୁ ସବୁଜପନ୍ଥୀ ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ସହ ସେମାନେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତଥା ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବିତ ବୋଲି ମତ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ସବୁଜ ସବୁଜ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟକୃତି ମାନଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚକ ବୃନ୍ଦାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ'(୧୯୭୫) ପୁସ୍ତକରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ 'ସବୁଜ ଧାରା' ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଏହି କଥାକୁ ବି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଯେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ବଙ୍ଗ ବାଣୀର ବୀଣା ନିକ୍ୱଣରେ ଝଙ୍କାର ତୋଳି ଏକ ଅବିମିଶ୍ର ଉତ୍କଳୀୟତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରଣର ଅନୁକରଣ ପ୍ରୀତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ବାଦ୍ ମଧ୍ୟ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ସବୁଜକାବ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀର ଅବଦାନକୁ ସେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହିପରି- "ଓଡିଆ ସବୁଜ-ସାହିତ୍ୟ ବଙ୍ଗବାଣୀର ବୀଣା ନିକ୍ୱଣରେ ଝଙ୍କୃତ ହୋଇଉଠିଥିବା ଏକ ଅବିସଂବାଦିତ ବିଷୟ । ଅବିମିଶ୍ର ଉତ୍କଳୀୟତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରଣର ଅନୁକରଣ ପ୍ରୀତି ଏହି କବିଦଳର ରଚନାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିବାର ଅଭିଯୋଗ ଏକାବେଳକେ ଦୁର୍ନିବାର ନୁହେଁ । ତଥାପି ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସବୁଜଦଳର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ସମସାମୟିକ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ଷୀଣ ଧାରା ହୋଇଉଠିଥିଲା ବୈଚିତ୍ର୍ୟମଣ୍ଡିତ, ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ ହେଲା ବହୁମୁଖୀ, ରଚନାର ମୂଳ ପ୍ରେରଣା ହେଲା ମାନବିକତା । ଜାତୀୟ ଚିନ୍ତା ଓ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅନୁଭୂତିର ସରସତା ହେତୁ ଏ ସାହିତ୍ୟ ହେଲା ବହୁ ଆଦୃତ । ଇତିହାସ ଓ ବାସ୍ତବତାର ମଧୁର ସମନ୍ୱୟରେ ଏମାନଙ୍କ ରଚନାବଳୀ ହେଲା ଅଧିକ ଗଣମୁଖୀ । ମାତ୍ର ଛନ୍ଦ ଏମାନଙ୍କ କବିତାର ହେଲା ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣର ବିନ୍ଦୁ, 'ସବୁ' ହେଲା ନିତନ ସତେଜ ପ୍ରାଣସ୍ପନ୍ଦନର ଏକ ତରୁଣ ତରଙ୍ଗାୟିତ ପ୍ରବାହ । ଯୁବସୁଲଭ ଗଭୀର ଅନୁଭୂତିର ଆବେଗରେ ସବୁଜ ଧାରାର ସାହିତ୍ୟ ହେଲା ବଳିଷ୍ଠ ଜୀବନର ଦ୍ୟୋତକ ।" (ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ- ବୃନ୍ଦାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ । ପୃ-୨୦୧)

ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ସମାଲୋଚକ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ 'ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମବିକାଶ'(୧୯୭୮) ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ, ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ଓ ବୃନ୍ଦାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମତରେ ସହମତ ହେବା ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର କବିମାନଙ୍କୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ସହ କେବଳ ତିନିଜଣ କବି (ଅନ୍ନଦା, କାଳିନ୍ଦୀ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠ)କୁ ହିଁ ନିଜ ଆଲୋଚନାରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଯଦିଓ ସେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଏକ ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହିଛି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ, ତଥାପି ତାଙ୍କ ନିମ୍ନମତରୁ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଅବଦାନ ଯେ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶକ୍ରମରେ ରହିଛି ସେ ବିଷୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ । ତାଙ୍କ ମତଟି ଏହିପରି- "ଗଦ୍ୟ ନ ହେଲେ ବି ଓଡିଆ କବିତାର କ୍ରମବିକାଶରେ, ସବୁଜ-ଗୋଷ୍ଠୀର କବିମାନଙ୍କର

ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ଭୂମିକା ରହିଛି । ରାଧାନାଥ ଠାରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର କବିମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡିଆ କବିତା ଦ୍ରୁତ, ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ ବି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କବିତାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକାଶ ଘଟି ପାରି ନ ଥିଲା । ସମାଜ-ସଂସ୍କାର, ଅତୀତ ଇତିହାସର ରୋମନ୍ଥନ, ଦେଶପ୍ରେମ, ଜାତି ଗଠନ ଓ ହିତପୋଦେଶ ପ୍ରଚାର ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ କବୀର କର୍ମଭୂମିର ସମ୍ଭୂତ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ମୂହୁର୍ତ୍ତ, ଆଲୋଡନ, ସ୍ପନ୍ଦନ ଓ ବେଦନା, କବି ଚେତନା ସହିତ ଏକୀଭୂତ ହୋଇ, କାବ୍ୟରୂପ ଧାରଣର ଅବକାଶ ପାଇନଥିଲା । କବିତା ଯେପରି ଆପେକ୍ଷିକ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଧର୍ମୀ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀର ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ରହସ୍ୟବାଦ, ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ, ସ୍ମୃତି-କାରୁଣ୍ୟ, ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ରଣରେ ଅଭିନବ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଆଶରୀରୀ ବାସଶରୀରୀ କୌଣସି ମାନସୀ-କନ୍ୟା ପାଇଁ ଅତୃପ୍ତ ରୋମାଣ୍ଟିକ ଆକୁଳତା, ପୁଣି ଛନ୍ଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ଅଭିନବ ଅନୁଶୀଳନ ଓଡ଼ିଆ କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂତନ ହିଲ୍ଲୋଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।" (ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମବିକାଶ - ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି । ପୃ ୨୫୬-୨୫୭) ଏହି ଅଭିମତ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରମାଣିତ କରେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ଆଲୋଚକ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଗ୍ରହଣଶୀଳତାକୁ ।

ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଧାରା ଯେ ବଙ୍ଗଳାର 'ସବୁଜପତ୍ର'ର ପ୍ରଭାବଏହି ମତକୁ ଆଲୋଚକ ପଠାଣି ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ 'ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ'(୧୯୭୮) ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସେ ସବୁଜ ଯୁଗକୁ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗ ବା ଧାରା ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରି ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଛନ୍ଦର ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା ଓ ନୂତନତ୍ୱର ପୂଜାରୀ ଭାବେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ସେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ସହ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ଧ ଅନୁସରଣକୁ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ବଳତା ଭାବେ ସେ ନିଜର ଯୁକ୍ତି ବାଢନ୍ତି ।

ଆଲୋଚକ ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାଶ ଓ ନିଶାମଣି ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ'- ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ (୧୯୭୮) ରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ସହ ଏହାକୁ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବେ ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହା ସହ ସେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ସବୁଜ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ ଓ 'ସବୁଜ ପତ୍ର'ର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ବିଶେଷ ଭାବେ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କୁ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜର ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବିଷୟ ସେ ନିଜ ଆଲୋଚନାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷରରେ ତାଙ୍କ ମତ ଏହିପରି- "...ଏଇ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଓଡିଶାର ତରୁଣଗୋଷ୍ଠୀ କବିମାନଙ୍କ ମନରେ କିଛି କମ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟିକରି ନଥିଲା । ତେଣୁ ଓଡିଶାରେ 'ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ'ର ଜନ୍ମ ହେଲା । ଯାହା ଦେଖାଯାଉଛି, ନୂତନ କିଛି ଗଢି, ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମ ଅନ୍ୱେଷଣର ତୀବ୍ର ଆକୃତି ତଥା ତାରୁଣ୍ୟର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀର ସୃଷ୍ଟି । ଓଡିଶାରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ଥିତିକାଳ ହେଉଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅର୍ଥାତ ୧୯୨୧ରୁ ୧୯୩୫ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ ସବୁଜ କବିତାର ସମୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ରୋମାଣ୍ଟିକ ଚେତନା ଏମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଥିଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ପରେ ମଧ୍ୟ ରହିଲା । ତେବେ ସେମାନେ ଯେଉଁ 'ନବ ରହସ୍ୟବାଦ'କୁ କାବ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇଲେ ତାହା ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହି ଆସୁଛି ।" (ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ - ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାଶ ଓ ନିଶାମଣି ମିଶ୍ର । ପୃ ୬୧-୬୨) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଶା ଦେବାରେ ସାମାନ୍ୟ ଭୂମିକାର ଅଧିକାରୀ ହୋପାରିଛନ୍ତି । ତାହା ଆଲୋଚକଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସକାର ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମହାରଣାଙ୍କ ମତ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ସେ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହ ଏହାକୁ ଏକ ଯୁଗର ସ୍ୱୀକୃତି ନ ଦେବା ପଛରେ ଥିବା ପ୍ରକୃତ କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଜର ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ- 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ'ର ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ବ୍ୟାପ୍ତି (୧୯୨୧ - ୩୫)କୁ କେହି କେହି 'ସବୁଜ ଯୁଗ' ନାମରେ ନାମିତ କରନ୍ତି । ସବୁଜ ସଖା ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କ ଲେଖାରେ 'ସବୁଜଯୁଗ' ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପକାଳକୁ ଏକ ଯୁଗ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ବିଶେଷ ଯୁକ୍ତି ଥିଲା ଭଳି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର, ମାୟାଧର ମାନସିଂହ, ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ବହୁ କବି ଓ କଥାକାର ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସବୁଜ ଚେତନାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ବେଶ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଦିଗରୁ ଫକୀରମୋହନ, ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ପ୍ରମୁଖ ଗଦ୍ୟସ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । କାବ୍ୟଜଗତରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଶଂସିତକାଳର କାର୍ଯ୍ୟାନୁଚିନ୍ତାରୁ ତିରୋହିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ, ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଚିନ୍ତା ଏହାର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପାଦନ କରେ । ତେଣୁ ଶଂସିତକାଳର କବିଗଣଙ୍କୁ 'ଯୁଗ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ' ନ କହି ଯୁଗାନୁସାରୀ କହିବା ଏକାନ୍ତ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।"(ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର

ଇତିହାସ - ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମହାରଣା । ପୃ ୪୧୯) ଆଲୋଚକଙ୍କ ମତରୁ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଙ୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ବାରି ହୋଇପଡେ ।

ସେହିପରି ଆଲୋଚକ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କ 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ'(୧୯୯୩)ରେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଲୋଚକଙ୍କ ଉଦାରତା ଓ ଗ୍ରହଣଶୀଳତାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ସେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ କେବଳ 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ' ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି । ସମୟର ସୀମିତତା ମଧ୍ୟରେ ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଦାନକୁ ଆଲୋଚକ ଉପେକ୍ଷା କରିନାହାନ୍ତି । ଏ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତାଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହିପରି- "ଏହି ସବୁଜ ଚିନ୍ତାଧାରା ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ଧରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁ ହଟଚମଟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ପ୍ରତିବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ମେଷ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା କ୍ରମଶଃ ଫିକା ପଡିଯାଇ ବିଳୟ ଭଜିଲା । ... ତଥାପି ଏହି ସୀମିତ ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ପ୍ରଦାନ କରିଗଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅମର କରି ରଖିବ ।"(ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ-କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ । ପୃ ୨୩୫)

ଅନୁରୂପ ଭାବେ ଆଲୋଚକ ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରି ସବୁଜ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ମତ ଉପସ୍ଥାପନା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଯୁଗଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ମତରେ ଏକମତ ନୁହନ୍ତି ।

॥ ୪ ॥

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଆଲୋଚନାରେ ଓଡିଆ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଓ ଭିନ୍ନ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସ୍ଥାନିତ ନିବନ୍ଧକୁ ଭିତ୍ତିକରି ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଲୋଚକମାନଙ୍କ ମତ ଉପରେ ଏକ ଆକଳନ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି । ପୂର୍ବରୁ ସୂଚେଇ ଦେବା ଉଚିତ ହେବ ଯେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କିଛି ସହଜଲବ୍ଧ ପତ୍ରିକା ଓ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେ ବାଧ୍ୟ ହେଇଛୁ । ତଥାପି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉପାଦାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ।

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ମରଣ କରାଯାଇପାରେ ସହକାର ୧୩ ଭାଗ, ଏକାଦଶ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୩୨ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ 'ପରଧର୍ମ' ପ୍ରବନ୍ଧ । ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚକ ସବୁଜ ପ୍ରଭାବିତ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ ସବୁଜକବି ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାଦ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଯଦିଓ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ତେବେ ଉକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ତାଙ୍କ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତବ୍ୟର ଅବଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ । ତାଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟଟି ନିମ୍ନ ପ୍ରକାର– 'ସବୁଜ-କବିତା' ନାମକ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗୋଟିଏ କବିତା ଛଡ଼ା ଏ ପ୍ରକାର କବିତା ଦୂରେ ଥାଉ ବରଂ ବିପରୀତ ଭାବରେ କବିତା ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଏହି ନାମରେ ସମିତି ଓ କବିତା ପୁସ୍ତକ ମସ୍ତକହୀନ ଅନୁକରଣର ଫଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?" ('ପରଧର୍ମ' -ମାୟାଧର ମାନସିଂହ । ପୃ ୧୭୪)

ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ସବୁଜ ସାଧକମାନେ ନିଜକୁ ସବୁଜ ପଞ୍ଚସଖା ଭାବେ ଓ ସବୁଜକୁ ଏକ ଯୁଗ ଭାବେ ଅନେକତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମିତି' ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ପରେ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୩ ମସିହା 'ଯୁଗବୀଣା'ରେ ସବୁଜ ଯୁଗର ଆଦର୍ଶ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଉପରେ ନିଜର ମତ ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ - "ଏକ ଅଭିନବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସୃଷ୍ଟିର ବୀଣା ଆଜି ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାକୁ ମହୀୟାନ କରିଅଛି । ଏ ଯୁଗର ପ୍ରଧାନ ପୁରୋଧା ରାମ୍ୟାଁରୋଲା, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ବାରଟ୍ରାଣ୍ଡର ସେଲ ପ୍ରଭୃତି ମନୀଷୀମାନଙ୍କର ଶାଶ୍ୱତ ସୃଷ୍ଟି ସଙ୍ଗୀତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏଇ ମାଟିର ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଭିନବ ସଜ୍ଜାରେ ଭୂଷିତକରି ଆଲୋକମୟ ପଥରେ ସ୍ଥାପିତ କରିଅଛି । ସେହି ମହାଭାବର ବିଶାଳ ତରଙ୍ଗ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀର ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।" ('ଯୁଗବୀଣା'-ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ । ପୃ ୬୭) ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟସାଧକମାନେ ନୂତନ ଭାବର ସନ୍ଧାନୀ । ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସେମାନେ ନୂତନତାର ବାର୍ତ୍ତାବହ ।

ପୁଣି ସେହି ବର୍ଷ ଯୁଗବୀଣାର ଜୁଲାଇ ମାସ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା' ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ୟମ ଓ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାବର ଉନ୍ନତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଯୋଗଦାନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ୧୯୩୫ ମସିହାରେ 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ'ର ପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏହାପରେ ଦୀର୍ଘ କୋଡିଏ ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୫୫ ମସିହାରେ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ'ରେ କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏକ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରବନ୍ଧ ୫ଟି ସଂଖ୍ୟାରେ 'ସବୁଜସ୍ୱପ୍ନ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖି ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀର ଆଭିମୁଖ୍ୟ କ'ଣ ଥିଲା, ତାହାର ଗୋଟିଏ ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରତିକୂଳ

ପରିସ୍ଥିତିରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଭୂମିକାକୁ ସେ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ।

ଏହାପରେ ୧୯୭୦ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୮ ତାରିଖ 'ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର' ପୃଷ୍ଠାରେ 'ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ଚେତନା' ଶୀର୍ଷକ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ସମୀକ୍ଷା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖକ ବାଳଗୋପାଳ ପୁରୋହିତ ସବୁଜ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କ କୃତି ଉଲ୍ଲେଖ ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କୁ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଆବାହକ ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି ।

ଅନୁରୂପ ଭାବେ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ହୀରକ ଜୟନ୍ତୀ ୧୯୭୨ରେ ଏକ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ମତ ଉପସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ତାଙ୍କ ମତ ଏହିପରି- "ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଅଦ୍ୟ ଜୀବନରେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଓଡିଆରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା 'ସବୁଜଗୋଷ୍ଠୀ'ର ଏକମାତ୍ର ସାଧାରଣ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏତିକି ବୋଲି ଜଣାପଡେ । ... ସବୁଜଯୁଗ ବୋଲି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ କେବେ କିଛି ନଥିଲା ।" (ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ହୀରକ ଜୟନ୍ତୀ ସ୍ମରଣିକା- ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ୧୯୭୨) ଉକ୍ତ ସ୍ମରଣିକାରେ ଆଲୋଚକ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ସାମଲ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟକୁ 'ସବୁଜ ଚେତନା' ଭାବେ ଗ୍ରହଣକରି ନିଜର ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ- "ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦଶକରେ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ 'କଲ୍ଲୋଳଯୁଗ' ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ 'ଛାୟାବାଦୀ ଯୁଗ', ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ଦେଖାଦେଇଛି 'ସବୁଜଚେତନା' । ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଜାତୀୟବାଦୀ ମାନବବାଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପଟରେ ତରୁଣସୁଲଭ ସବୁ ମାନବବାଦର ପରିକଳ୍ପନା । ଏହି ଚେତନାଦୀପ୍ତ ମାନବବାଦର ରୋମାଣ୍ଟିକ ଭାବ ପ୍ରଣୋଦିତ ପରିକଳ୍ପନା । ୱାର୍ଡସ୍ୱାର୍ଥ, କଲେରିଜ୍, ବାଇରନ୍, କୀଟସ୍ ପ୍ରଭୃତ କବିମାନେ ଯେପରି ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ମାନବବାଦର ଜୟଗାନ କରିଥିଲେ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସବୁଜଯୁଗୀୟ ତରୁଣ କବିମାନେ ଠିକ୍ ଅନୁରୂପ ସ୍ୱରରେ ମାନବ ବନ୍ଦନା କରିଛନ୍ତି ।" (ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ହୀରକ ଜୟନ୍ତୀ ସ୍ମରଣିକା - ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ସାମଲ, ୧୯୭୨) ଯାହା ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରେ ।

ସେହିପରି 'ଜାଗରଣ' ପତ୍ରିକାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଏକ ବିଶେଷ ଅଙ୍କ ଓଡିଆ ପତ୍ରିକା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁପରିଚିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ, ଜେନାମଣି ନରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର, ଶ୍ରୀ ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀ ରମାକାନ୍ତ ରଥ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସଂପାଦକତ୍ୱରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେଥିରେ ସୁରେଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ : ଉନ୍ମେଷ ଓ ଉତ୍ତରଣ' ଶୀର୍ଷକ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରବନ୍ଧ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚକ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଏକ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଓ ଅବଦାନ ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ବାଢିଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

୧୯୭୯ ମସିହା ନବଲିପି ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ତୃତୀୟ ସଂଖ୍ୟା (ଏପ୍ରିଲ-ମେ'-ଜୁନ) ବିଷୁବ ବିଶେଷାଙ୍କର ପୃଷ୍ଠା ୪୦ରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜ କ'ଣ ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗ - ନା ଏକ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମୟିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ? ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ମିଳିପାରି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ନୀରବ ।

ତେବେ ଏ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ରାଘବାନନ୍ଦ ନାୟକ ତାଙ୍କ 'ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା' ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସବୁଜସାଧକମାନେ ନିଜକୁ ସବୁଜବାଦୀ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରିବା ବିଷୟକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ଏହାସହ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି କହିଛନ୍ତି- "ଏହି ତରୁଣ ଯୁବକମାନେ ପ୍ରଥମେ ନିଜକୁ ସବୁଜବାଦୀ ବୋଲି ପ୍ରଚାରକରି ନଥିଲେ । ଅନ୍ନଦା ଶଙ୍କର 'ଶ୍ରୀସବୁଜ' ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ସାମୟିକ ଭାବେ ଲେଖୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏମାନେ 'ସବୁଜପାତ୍'କୁ ଆଦର୍ଶକାରୀ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରିବାର କାରଣ ରବୀନ୍ଦ୍ର ଆଦର୍ଶ ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ । ... ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କେତେକ ସମାଲୋଚକ ଓ ପାଠକ ଏହାର ନୂତନତ୍ୱରେ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ଏମାନଙ୍କୁ ସବୁଜଦଳ ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦେଲେ ।" ('ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା'- ରାଘବାନନ୍ଦ ନାୟକ, ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭୂମି ଓ ଭୂମିକା (ସଂ) । ପୃ ୧୦୨) ଏଠାରେ ଆଲୋଚକଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଗ୍ରହଣୀୟ ମନେହୁଏ ।

ଯଦିଓ ଓଡ଼ିଆ ଆଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଶାନୁରୂପ ଆଲୋଚନା ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ନିଜର ସ୍ଥିତି ଜାହିର କରି ଆସିଛି ଏବଂ ଆସୁଥିବ ମଧ୍ୟ । ଯାହା ଆଲୋଚ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ।

॥ ୫ ॥

ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣିଥରେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ-'ସବୁଜ କ'ଣ ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗ ?', ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟରେ କ'ଣ ଉତ୍କଳୀୟତା ନିହିତ ? ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ? ଅବଶ୍ୟ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଆଲୋଚକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା

ଉତ୍‌ଥାପିତ । ତେବେ ଯଦି ଏହାର ସମାଧାନ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରାଯାଏ ତେବେ ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ଆଲୋଚନା ଓ ଆଲୋଚକମାନଙ୍କର ବିବିଧ ମନ୍ତବ୍ୟରୁ ଏହା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହୁଏ ଯେ ସବୁଜ କଦାପି ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହା ଏକ ଯୁଗାଭାସ ମାତ୍ର । ତେଣୁ ଏହାକୁ 'ସବୁଜସାହିତ୍ୟ' ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ମନେ ହୁଏ । ଯାହା ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଆଲୋଚକ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟରେ ଏହାର ପୁଷ୍ଟି କରିବା ସହ ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟରେ ଉତ୍କଳୀୟତା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ସମୟର ସାହିତ୍ୟ ଭାବୋଚ୍ଛ୍ୱାସର ସାହିତ୍ୟ । ବାସ୍ତବ ଜୀବନଠୁ ଅନେକ ଦୂରରେ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କର କଳ୍ପରାଜ୍ୟ । ଯଦିଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନାର ଉଦ୍ରେକ ଏହାକୁ ନୂତନ ମୋଡ ଦେଇଛି । ତା'ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସମୟସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସେହି ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଓଡିଶାର କୀର୍ତ୍ତି ଓ ଜାତୀୟ ସଂହତିର ଲେଶମାତ୍ର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଓ ନୂତନତ୍ୱକୁ ଯଦିଓ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ, ତଥାପି ଏହାର ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବିତ କାଳ୍ପନିକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ବାସ୍ତବତାକୁ ଭୃକ୍ଷେପ କରାଯିବା ବିଷୟକୁ ମଧ୍ୟ ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଇ ନପାରେ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବାହରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଏକ ଶାଖା ନଦୀ ସାଦୃଶ୍ୟ ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟର ଚିରସ୍ରୋତା ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀକୁ ଜଳଦାନ ପୂର୍ବକ ଏହାକୁ ପୁଷ୍ଟକରି ଏହା ଭିତରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଛି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ନୂତନ ଚିନ୍ତା, ଛନ୍ଦର ନୂତନ ପ୍ରୟୋଗ, ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ସହ ପ୍ରକାଶନ ଓ ପ୍ରସାରଣ ଜନିତ ଅଗ୍ରଗତି ଓଡିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ନୂତନ ଦିଶା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଛି- ଯାହା ବିନା କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇପାରେ ।

ସହାୟକଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧) କୁଅଁର, ଦୁର୍ଗାଚରଣ, କବି ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ । ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର; ୧୯୮୮

୨) ଜେନା, ମୁରାରୀ ମୋହନ, ସବୁଜଯୁଗ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ; ୧୯୫୫

୩) ଦାଶ, ହେମାନ୍ତ କୁମାର ଓ ମିଶ୍ର ନିଶାମଣି, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ, ସାଥୀ ମହଲ, ବିନୋଦ ବିହାରୀ କଟକ; ୧୯୭୮

୪) ଦାସ, ସୁଶ୍ରୀ ସନ୍ଧ୍ୟା, ସବୁଜକବିତା : ସ୍ରଷ୍ଟା ଓ ସୃଷ୍ଟି, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କାଳ ବିଭୂଷଣ ଉପାଧି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧ; ୧୯୯୮

୫) ନାୟକ, ରାଘବାନନ୍ଦ, 'ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା', ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭୂମି ଓ ଭୂମିକା (ସଂ), ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର; ୧୯୬୨

୬) ମିଶ୍ର, ବିଭୁଦତ୍ତ, ସବୁଜଯୁଗ ଓ କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ ସମୀକ୍ଷା, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ । ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର, କଟକ-୨; ୧୯୬୪

୭) ମୁଖାର୍ଜୀ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ପରିକ୍ରମା, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ । ଶ୍ରୀମତୀ ଗାୟତ୍ରୀ ମୁଖାର୍ଜୀ, କାଠଗଡା ସାହି, କଟକ-୧; ୧୯୮୪

୮) ଶତପଥୀ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ସବୁଜରୁ ସାଂପ୍ରତିକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ । ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର, କଟକ-୨; ୧୯୮୫

କଳାଭୂଷଣ ଅଧ୍ୟାୟୀ

ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ